

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, АНАЛІТИКА**

Монографія

*За загальною редакцією
д-ра екон. наук, професора В. С. Пономаренка*

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2024**

УДК 330.341.1:338.246.88(0.034)

I-66

Авторський колектив: д-р екон. наук, проф. В. С. Пономаренко (вступ, розд. 1); д-р екон. наук, проф. Л. М. Малярець (висновки, розд. 1); д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова (розд. 2); д-р екон. наук, проф. О. М. Ястремська (розд. 3); ст. викладач С. С. Лебедев (розд. 4); канд. екон. наук, доц. Л. О. Норік (розд. 5); канд. екон. наук, доц. І. О. Бараннік (розд. 6); канд. екон. наук, доц. О. О. Ястремська (розд. 7); канд. екон. наук, доц. О. В. Мартинова (розд. 8); канд. фіз.-мат. наук, доц. Е. Ю. Железнякова (розд. 9); викл. І. В. Зміївська (розд. 9); канд. техн. наук, доц. Є. Ю. Місюра (розд. 10); д-р техн. наук, проф. Н. В. Сметанкіна (розд. 10); канд. техн. наук, доц. Т. В. Денисова (розд. 11).

Рецензенти: завідувач кафедри комп'ютерних систем Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, д-р екон. наук, професор *В. О. Бабенко*; завідувач кафедри менеджменту підприємств Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», д-р екон. наук, професор *В. В. Дергачова*; професор кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений діяч науки і техніки України, д-р екон. наук *О. І. Жилінська*; професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, д-р екон. наук *Л. Д. Завідна*.

Рекомендовано до видання рішенням ученої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 11 від 30.10.2023 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Інноваційний розвиток діяльності суб'єктів господарювання I-66 в умовах воєнного та повоєнного стану: теорія, практика, аналітика [Електронний ресурс] : монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець, Н. М. Внукова та ін. ; за заг. ред. В. С. Пономаренка. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. – 429 с.

ISBN 978-966-676-877-6

Наведено теоретичні, практичні аспекти інноваційного розвитку діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного та повоєнного стану. Розроблено математичні моделі, інформаційно-аналітичне забезпечення й методичні підходи до оцінювання й аналізу складових інноваційного розвитку діяльності суб'єктів господарювання. Обґрунтовано організацію відділу інноваційного розвитку підприємств. Сформовано моделі та стратегії інформаційної взаємодії підприємств в умовах економіки воєнних років. Наведено розв'язання окремих технічних задач, які забезпечують інноваційний розвиток виробничої діяльності суб'єктів господарювання.

Рекомендовано для наукових працівників, викладачів, докторантів, здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей.

УДК 330.341.1:338.246.88(0.034)

© Пономаренко В. С., Малярець Л. М.,
Внукова Н. М. та ін., 2024

© Заг. ред. В. С. Пономаренка, 2024

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2024

ISBN 978-966-676-877-6

Розділ 6

Обґрунтування сучасних теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання

Останнім часом Європейський Союз (ЄС) докладляє чимало зусиль щодо сталого економічного розвитку, намагаючись стати кліматично нейтральним континентом. У ЄС визнають потребу в збалансованому підході, який поєднує охорону зовнішнього середовища, соціальне благополуччя й економічне зростання. Сьогодні світова економіка розв'язує проблеми сталого розвитку. Продовження концепції сталого економічного розвитку створило модель економічної стійкості, без якої неможливо досягти економічного зростання. Тому розуміння взаємозв'язку між економічним зростанням і досягненням економічної стійкості суб'єктів господарювання стає актуальним. Важливість досягнення економічної стійкості бізнесу було доведено під час пандемії COVID-19, яка суттєво вплинула як на малі та середні, так і великі вітчизняні підприємства. Як наслідок дії пандемії COVID-19 за даними [17] 2020 року відбулося скорочення кількості суб'єктів великого та середнього підприємництва, що діють та активізувалося мале підприємництво.

Суб'єкти господарювання є важливими драйверами економічного зростання, оскільки вони сприяють створенню нових можливостей працевлаштування й появі нових інновацій, а також стимулюють конкуренцію та конкурентоспроможність. Російська війна проти України знов випробовує економіку країни на міцність. 2022 року суттєво знизився індекс промислової продукції України (рис. 6.1), що вказує на падіння обсягів виробництва продукції промисловості у часі.

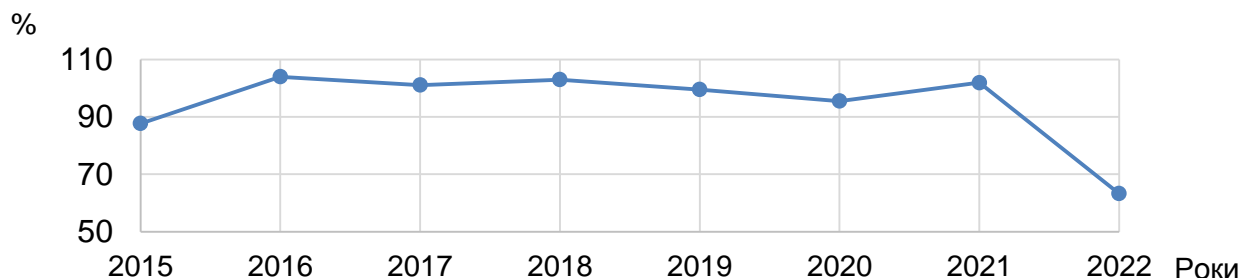

Рис. 6.1. Зміни індексу промислової продукції
(побудовано автором за даними [17])

Слід також зазначити, що за даними [17] промисловість в Україні 2021 року мала фінансовий результат із додатним сальдо 1 034 012,7 млн грн, 52 % такого результату було досягнуто, завдяки діяльності великих підприємств; 31 % – середніх та 17 % – малих. 2022 року фінансовий результат характеризувався від'ємним сальдо 187 630,7 млн грн. Найбільшу частку такого сальдо було визначено, завдяки результатам діяльності середніх підприємств (рис. 6.2), тобто вітчизняний середній бізнес виявився найбільш нестійким у сучасних умовах.

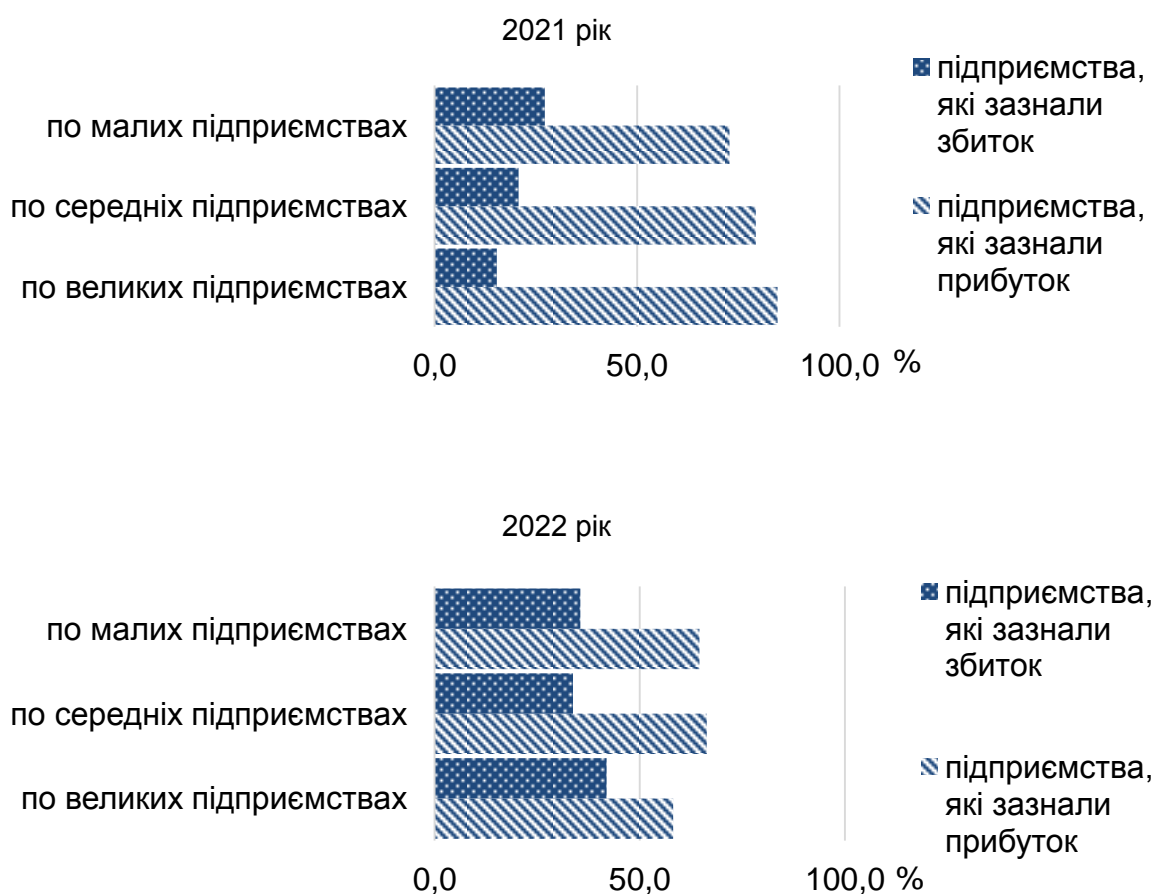

Рис. 6.2. Фінансові результати за 2021 – 2022 рр.,
% до загальної кількості підприємств
(побудовано автором за даними [17])

2022 року знизилися обсяги експорту (рис. 6.3) та імпорту товарів (рис. 6.4). Найбільше скорочення експорту відбулося за товарними групами «Недорогоцінні метали та вироби з них» і «Мінеральні продукти». Водночас значно скоротився імпорт за товарними групами «Машини, обладнання та механізми» і «Продукція хімічної та пов'язаних»

із нею видів промисловості». Така ситуація в експортно-імпортному секторі вітчизняної економіки, своєю чергою, суттєво вплинула на інші сектори.

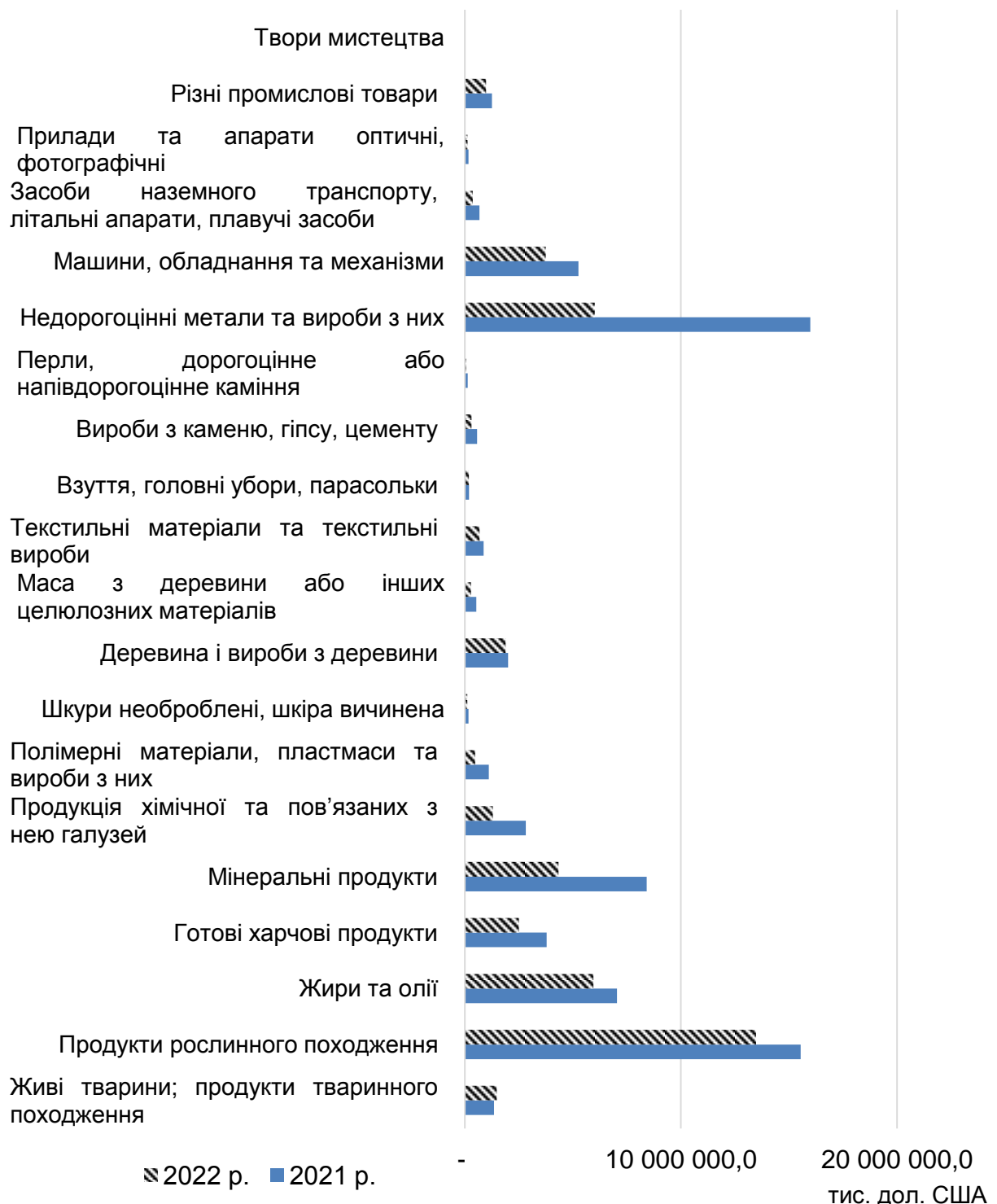

Рис. 6.3. Зміна товарної структури експорту (побудовано автором за даними [17])

Рис. 6.4. **Зміна товарної структури імпорту**
(побудовано автором за даними [17])

Війна завдала збитків не лише Україні, але й усій геополітичній та економічній системі. Водночас європейська економіка, завдяки потужному

менеджменту під час енергетичної кризи, координації фіскальної політики, демонструє стійкість. Отже, сучасні реалії, які призводять до послаблення розвитку вітчизняних підприємств, потребують розроблення механізму фундаментальних змін щодо встановлення цілей і визначення актуальних аспектів управління. Саме розроблення моделі досягнення економічної стійкості має бути серед основних орієнтирів управління в майбутньому відновленні країни.

Функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану суттєво впливає на сучасний розвиток економіки України загалом. Досягнення економічної стійкості українських суб'єктів господарювання у воєнний і повоєнний часи стає обов'язковою умовою сприяння їхній наявності на ринку й подальшому розвитку. Актуальним питанням постає підтримання середнього та малого бізнесу, оскільки, як зазначили автори роботи [38] стійкість є одним із важливих принципів для малого та середнього бізнесу, який хоче залишити кращий процес майбутнім поколінням, оскільки стійкість містить не лише економічний успіх, але також соціальний та екологічний розвиток.

Як показав досвід країн, які були в умовах війни [30], завдяки впровадженню низки таких інструментів, спільних для всіх успішно відновлених після війни країн, як: лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць державою, орієнтація економіки на експорт і значне вливання зовнішніх фінансових ресурсів, – ці країни змогли відновити та підняти свою економіку. Тобто вітчизняна національна економічна політика має бути спрямованою на ефективне використання всіх інструментів відновлення та зростання економіки, серед яких досягнення економічної стійкості суб'єктів господарювання має велике значення.

На такій підставі актуальності набуває обґрунтування сучасних теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання, основою формування яких є економічні наукові принципи, які відповідають економічним можливостям різних рівнів господарської діяльності. На підставі опрацювання сучасних наукових робіт у галузі управління в економіці можна виокремити такі наукові принципи дослідження економічної стійкості: основні – науковість, комплексність, системність, гнучкість, оптимальність, погодженість, функціональність; спеціальні – інтегрованість із загальною системою досліджень в економіці, цільову спрямованість, урахування ризиків, соціальну орієнтованість.

Принципи науковості та системності зумовлюють певну структуру обґрунтування теоретичних засад економічної стійкості:

визначення змістовної сутності економічної стійкості;

установлення цілей управління економічною стійкістю;

виділення факторів, які впливають на досягнення економічної стійкості;

визначення ознак класифікації видів економічної стійкості;

опис методичного забезпечення процесу аналізу економічної стійкості, який передбачає визначення системи показників та аналіз методів оцінювання економічної стійкості.

Змістова концепція економічної стійкості суб'єктів господарювання є питанням багатьох дискусій у науковій літературі. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» трактує поняття «стійкість» як здатність об'єкта, системи, виведеної зі стійкого стану, самостійно повертатися в цей стан [25]. У вільній енциклопедії «Вікіпедія» [26] стійкість визначають як «властивість, що дає можливість системі витримувати зміни параметрів зовнішнього середовища, відмінні від розрахункових».

Узагалі стійкість є предметом дослідження багатьох наук, поданих у роботах П.-С. Лапласа, Ж.-Л. Лагранжа, А. Пуанкаре, А. Ляпунова (механічні задачі з проблем стійкості руху); Г. Гегеля, А. Богданова, Ф. Шелінґа, Е. Янча (філософські питання щодо стійкості форми); Р. Акоффа, Ю. Урманцева, Е. Ласло (стійкість системи в контексті системного підходу); Д. Юма, Т. Мальтуса, Г. Спенсера (стійкість системи з погляду біології); Н. Вінера, У. Ешбі, В. Глушкова (кібернетичні аспекти стійкості системи); Л. Вальраса, А. Маршалла, Дж. Гікса, П. Самуельсона, К. Ерроу, Ф. Гана, В. Леонтьєва (стійкість рівноваги) [18].

Уважають, що робота [4] є однією з потужних розробок за темою дослідження стійкості природних систем. Автором [4] було визначено такі форми стійкості природних систем: інертність як здатність системи в умовах дії зовнішніх факторів зберігати свій стан протягом певного часу; відновлюваність як здатність системи повертатися в початковий стан після змін, що відбулися під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів; пластичність як наявність альтернативних варіантів стану системи, у яких вона зберігає властивості інертності, відновлюваності та власні характеристики системи протягом певного часу.

Логіка побудови змістовної концепції категорії «економічна стійкість» передбачає її розгляд, насамперед, із позиції підпорядкування економічним ринковим законам. Ця категорія відображає економічні відносини, які охоплюють широкий спектр таких економічних процесів, як: формування, розміщення та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання та їхнє відтворення; забезпечення функціонування суб'єкта господарювання в мінливому зовнішньому середовищі; закладення фундаменту до інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання та перспективних можливостей його розвитку та ін.

З одного боку, економічна стійкість суб'єкта господарювання як основа його конкурентоспроможності має відображати реальні й потенційні можливості, які формують у ході діяльності суб'єкта господарювання. З іншого – економічна стійкість визначає відносини з іншими суб'єктами господарювання, можливість діяти в зовнішньому просторі, його потенціал у діловому співробітництві, що вказує на певну позицію суб'єкта господарювання на ринку.

Формування певного рівня економічної стійкості може стати запорукою сталого підвищення рентабельності ведення бізнесу, забезпечення кредитоспроможності, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості на ринку [34].

Формалізація економічної стійкості потребує врахування таких основних методологічних підходів, як: системний, процесний, ресурсний, стратегічний, ситуаційний.

Системний підхід передбачає розгляд економічної стійкості суб'єктів господарювання як складної, динамічної системи.

Відповідно до *процесного підходу* досягнення економічної стійкості суб'єктів господарювання розглядають як процес, який складається з певних етапів.

У контексті *ситуаційного підходу* важливого значення набуває виявлення факторів, які впливають на становлення економічної стійкості суб'єктів господарювання в конкретний період часу та потребують застосування особливих прийомів і методів реагування на зміни її рівня.

Стратегічний підхід здійснюють з урахуванням визначення цілей управління економічною стійкістю й ефективної адаптації суб'єктів господарювання до вимог і змін цільового ринку, із метою підвищення рівня економічної стійкості.

Ресурсний підхід передбачає аналіз ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання та його використання в процесі забезпечення умов набуття й посилення економічної стійкості.

Економічна стійкість разом з іншими концепціями допомагає з'ясувати складні взаємовідносини між суб'єктами господарювання й удосконалити засоби досягнення загальних цілей у межах ефективної стратегії. Суб'єкти господарювання, які створюють конкурентну перевагу через економічну стійкість, адаптують її принципи до своїх стратегій і бізнес-моделей. Основою реалізації стійких бізнес-моделей є формування багатократних цінностей і стратегічний підхід до розвитку та функціонування на ринку.

На шляху досягнення економічної стійкості виділяють різні підходи: економічну орієнтацію, яка передбачає максимізацію прибутку; змішану модель із соціальною орієнтацією (суб'єкти господарювання в соціальній сфері);

соціально-відповідальну модель з орієнтацією на управління зацікавленими сторонами (стейкхолдерами);

бізнес-модель, засновану на стратегії корпоративного рівня [23].

Досягнення економічної стійкості суб'єктів господарювання потребує використання таких бізнес-моделей, які створюють конкурентні переваги та сприяють сталому розвитку як самого суб'єкта господарювання, так і суспільства загалом. Кінцева мета досягнення економічної стійкості суб'єкта господарювання – це поліпшення якості життя. Це вказує на те, що економічна стійкість будь-якого суб'єкта господарювання передбачає досягнення балансу між економікою й екологією задля створення соціальних благ. Такий підхід може слугувати основою розроблення теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання.

Очевидно, що управління економічною стійкістю спрямовано на інтегрування економічних, соціальних, екологічних, політичних та інших факторів. Це потребує розроблення конструктивного підходу з урахуванням усіх особливостей розвитку суб'єктів господарювання, які мають на меті досягти економічної стійкості та підвищити її рівень. Важливо дослідити як локальні, так і глобальні аспекти й засоби їхньої взаємодії, щоб запропонувати перспективу більш ефективного функціонування та розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання.

Економічна стійкість, узагалі, передбачає систему виробництва, яка задовольняє наявні рівні споживання без впливу на майбутні потреби.

Традиційно економісти вважали, що запаси ресурсів можна не обмежувати, та приділяли забагато уваги аналізу ринкової здатності ефективно перерозподіляти ресурси. Була думка, що економічне зростання буде супроводжуватися технологічним прогресом заради поповнення ресурсів, витрачених у ході виробництва. Однак згодом стало очевидним, що будь-які ресурси не є безмежними, не всі можна відтворити. І це призвело до переосмислення традиційних економічних постулатів. Тобто потреба в досягненні економічної стійкості ставить вимогу до управлінських рішень, які мають ураховувати інші аспекти стійкості.

Можна виокремити чотири основні наукові підходи, які погоджені між собою та посилюють один одного щодо визначення поняття «економічна стійкість». Ключовими характеристиками цих підходів є такі поняття: «система», «стан», «здатність» і «процес».

Так, відповідно до реалізацій першого підходу, економічну стійкість розглядають як систему, яка є в стані рівноваги та може бути в майбутньому з мінімальними негативними наслідками [1; 8]. Тобто, навіть незначні коливання, які відбуваються, не впливають на рівновагу системи, і ця рівновага згодом відновлюється. Така система має свої складові, пов'язані одна з одною. Автори [7] розглядають економічну стійкість як підсистему в складі такої моделі соціально-економічної системи: «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека».

Другий підхід ґрунтується на тому, що економічна стійкість – це такий стан об'єкта, який забезпечує його ефективне функціонування та розвиток [5; 19; 20]. Виділяють такі основні фактори стану рівноваги: управління, виробництво, фінанси, персонал і стратегію в заданих межах ризику.

Водночас деякі науковці ототожнюють економічну стійкість із фінансовою [6; 14 – 16], що певною мірою спрямовує дослідження лише на сферу фінансів. Безумовно, фінансова складова є важливою, однак зосередження уваги тільки на фінансах може призвести до втрати досить важливих факторів формування економічної стійкості.

Представники третього підходу під економічною стійкістю розуміють здатність або можливість системи повернутися в стан рівноваги, завдяки усуненню зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних факторів та ефективному застосуванню власних ресурсів або резервів [20].

Щодо четвертого підходу економічну стійкість визначають як процес повернення економічної системи в стан рівноваги [5; 39]. У разі

виникнення коливань або впливу протидійних факторів відбувається повернення системи до заданої траєкторії руху. Водночас вплив коливань на рух системи стає непомітним.

Слід зазначити, що також є певні думки щодо поєднання визначених підходів, які розглядають окрему рису економічної стійкості. Погоджуючись із цим, можна зазначити, що саме поєднання дозволить дослідити як статичну, так і динамічну характеристики формування економічної стійкості та забезпечить комплексне вивчення наявних пропорцій, тенденцій і перспектив розвитку суб'єктів господарювання.

У контексті економічного розвитку стійкість суб'єктів господарювання спрямовано на запобігання виснаженню наявних ресурсів, щоб вони залишалися доступними в довгостроковій перспективі функціонування та збереження власної ніші на ринку.

У цьому дослідженні економічну стійкість суб'єктів господарювання розглянуто в таких основних аспектах, як:

стійкість, орієнтована на утримання тривалий час певної позиції суб'єкта господарювання на ринку;

стійкість, орієнтована на ефективність і результативність управління бізнесом на основі управління виробничими та ринковими факторами;

стійкість, орієнтована на формування соціальної справедливості, згуртованості та відповідальності щодо соціального середовища;

стійкість, орієнтована на результати зусиль щодо заходів забезпечення екологічної стабільності.

На підставі комплексного агрегування наявних підходів [1 – 8; 12 – 21; 24; 27; 28; 31; 34; 37 – 39] можна визначити, що *економічна стійкість суб'єкта господарювання – це системний баланс між ринковою позицією, економічним зростанням, ефективністю діяльності, фінансовою стабільністю, соціальною справедливістю та екологічною стабільністю.*

Стратегічний підхід обґрунтування теоретичних засад економічної стійкості зумовлює *визначення цілей управління економічною стійкістю*, які належать до напряму зміцнення стану конкретного суб'єкта господарювання, збереження й підвищення його довгострокових конкурентних позицій на ринку. Такі цілі мають бути орієнтованими на досягнення певного результату. Під час визначення системи цілей управління економічною стійкістю потрібно дотримуватися принципу комплексності та відображати економічний потенціал суб'єкта господарювання, відповідно

до змін конкурентного ринкового середовища. Доцільно побудувати ієрархію цілей, де встановлено конкретні цілі, покладені в основу певних видів діяльності. Така ієрархія зображує підпорядкованість і взаємозв'язок цілей, визначає розподіл основної цілі на часткові цілі й окремі завдання. Водночас декомпозиція, яка пов'язує ціль зі шляхом її досягнення, стає основою такої ієрархії.

У роботі [28] запропоновано алгоритм формування системи управління економічною стійкістю логістичних підприємств за певною послідовністю дій, а саме:

- внутрішній аналіз стану та динаміки розвитку підприємства;

- аналіз факторів зовнішнього конкурентного середовища в контексті їхнього поточного та перспективного впливу на параметри функціонування підприємства;

- узагальнення результатів внутрішнього та зовнішнього аналізу;

- формування переліку загроз і можливостей щодо функціонування та розвитку підприємства;

- формування (коригування) концептуальних засад стратегії та сукупності принципів політики у сфері забезпечення економічної стійкості підприємства;

- розроблення стратегічних цілей системи управління, спрямованої на формування економічної стійкості підприємства;

- розроблення та реалізація тактичних заходів із посилення економічної стійкості підприємства.

Безумовно, таку послідовність дій слід виконувати з урахуванням специфіки діяльності певного підприємства й адаптувати до можливих змін умов функціонування. Очевидно, що цільовими орієнтирами управління економічною стійкістю будь-якого суб'єкта господарювання мають бути діагностика та моніторинг діяльності суб'єкта господарювання щодо виявлення відхилень досягнутих результатів від їхніх визначених граничних значень, прогнозування, запобігання їм, усунення негативного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на рівень економічної стійкості, із метою утримання досягнутого її поточного рівня та розроблення заходів щодо його підвищення й ухвалення відповідних управлінських рішень. Погоджуючись із думкою автора роботи [28], можна зазначити, що політика посилення економічної стійкості суб'єкта господарювання має передбачати засоби контролю за реалізацією стратегії, до яких у [28] зараховано розподіл функцій, повноважень і відповідальності між праців-

никами, відповідальними за виконання стратегії економічної стійкості; запровадження практики моніторингу рівня економічної стійкості; визначення результативності заходів стратегії загалом і кожного зокрема; аналіз факторів їхнього впливу на діяльність суб'єкта господарювання.

Економічна стійкість суб'єкта господарювання вказує на відкритість до змін, які стосуються культури, структури, бізнес-процесів і пропозицій товарів та послуг. Суб'єкти господарювання, які функціонують на ринку протягом певного періоду й займають конкурентні позиції, потребують часу та ресурсів для переоцінювання своїх цілей.

Головною метою управління економічною стійкістю підприємств є створення умов для безпечного функціонування, досягнення належних показників ефективності фінансово-господарської діяльності та забезпечення сталого розвитку [28].

Погоджуючись із думкою авторів [35; 36], доцільно встановити конкретні цільові критерії, які слід перевіряти в ході розроблення стратегії розвитку суб'єкта господарювання, із метою досягнення економічної стійкості, а саме:

критерій часу, який характеризує динаміку зміни ринкової позиції та розвитку суб'єкта господарювання на всіх етапах його життєвого циклу, відповідальність суб'єкта господарювання за наслідки від дій у минулому, тобто економічну стійкість можна вважати довгостроковим мисленням, більш тривалий часовий період є вирішальним фактором управління ризиками економічної стійкості;

критерій життєвого циклу продукції чи послуги, що передбачає потребу в контролюванні всіх етапів продукції чи послуги від розроблення до кінцевого використання, важливо розуміти значення всієї мережі ланцюга постачання та взаємовідносин у мережі формування вартості;

критерій ефективності розвитку, який визначає, що прибутку як єдиного позитивного фінансового результату недостатньо, тобто слід аналізувати витрати й результат не лише в межах конкретного суб'єкта господарювання, але й у контексті урахування інтересів різних груп, зацікавлених сторін і збалансування власних пріоритетів;

критерій змін, відповідно до якого передбачено можливість трансформації бізнесу задля економічного прибутку через поліпшення якості життя членів суспільства та зовнішнього середовища, що визначає важливість досягнення суб'єктом господарювання соціальної справедливості

на рівні поліпшення якості життя власного персоналу та забезпечення вимог екологічної відповідності власного виробництва або дотримання екологічних нормативів щодо виконання певних видів діяльності.

Щодо критерію рентабельності, то слід звернути увагу, що війна в Україні суттєво вплинула також і на рентабельність операційної та всієї діяльності вітчизняних підприємств (рис. 6.5).

Рис. 6.5. Рентабельність за видами економічної діяльності за 2022 рік (побудовано автором за даними [17])

Діаграма на рис. 6.5 указує на складну ситуацію з рентабельністю в будівництві, секторі операцій із нерухомим майном, сфері тимчасового розміщення й організації харчування. Безумовно, такі рівні рентабельності визначають низьку ефективність розвитку підприємств і стають фактором послаблення економічної стійкості підприємств цих видів діяльності. Це потребує розроблення й удосконалення механізму оперативного державного регулювання та управління в певних галузях. Такий механізм має враховувати взаємодію та взаємозв'язки між результатами функціонування суб'єктів господарювання й умовами, у яких вони намагаються утримувати свої ринкові позиції.

Як показав аналіз наукових робіт із питань аналізу в економіці, поняття «економічна стійкість суб'єкта господарювання» має характеризувати співвідношення таких аспектів:

результат і час функціонування суб'єкта господарювання на ринку (ринкову позицію);

результат і витрати (ефективність функціонування);

результат і соціальні потреби суспільства (соціальну справедливість);

результат та екологічні потреби суспільства (екологічна відповідність).

Виділені відносини запропоновано вважати цільовими критеріями економічної стійкості суб'єктів господарювання (рис. 6.6). Саме ці критерії формують складові економічної стійкості, управління якими забезпечить функціонування суб'єкта господарювання на ринку та його подальший розвиток.

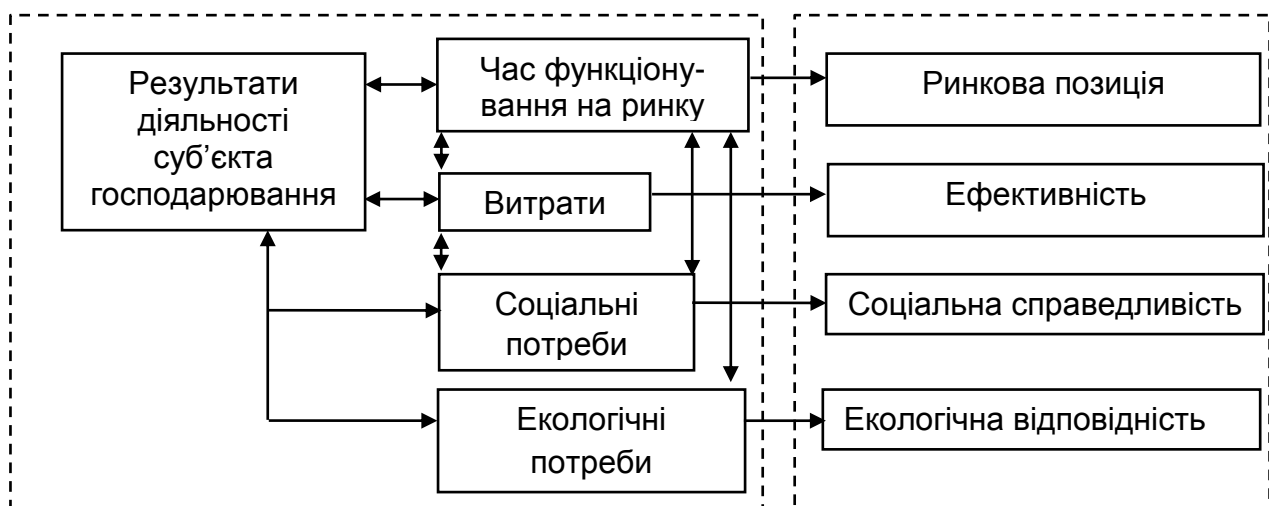

Рис. 6.6. Зв'язок ключових ознак критеріїв економічної стійкості

Відповідно до ситуаційного підходу, управління економічною стійкістю зумовлює визначення факторів, які впливають на її формування. Середовище, у якому функціонують вітчизняні суб'єкти господарювання, стає все більш складним і змінюваним. Крім того, постійно відбуваються зміни щодо кількості суб'єктів господарювання, що діють, та інституцій, які впливають на функціонування цих суб'єктів господарювання.

Сферу взаємозв'язків суб'єктів господарювання з навколишнім середовищем розширюють від техніко-економічного спрямування до соціально-

політичного та культурного. Тому в сучасних суб'єктів господарювання залишається мало можливостей впливати на середовище, у якому вони працюють. Більшою мірою зростає залежність суб'єктів господарювання від зовнішніх умов діяльності. Кожен підприємець, щоб устояти на ринку та зберегти конкурентну перевагу, має адаптуватися до змін зовнішнього середовища насамперед. Через це сьогодні спостерігають орієнтацію суб'єктів господарювання на зміни, які відбуваються у внутрішніх та зовнішніх сферах, що є вимогою не лише їхнього функціонування, але й подальшого розвитку. Водночас процеси адаптації й розвитку суб'єктів господарювання впливають на підвищення їхньої ефективності та визначають темпи створення їхньої вартості, тобто виникає можливість підвищити вартість капіталу й тим самим максимізувати ринкову вартість, що в довгостроковій перспективі забезпечить максимізацію прибутку.

Послаблення економічної стійкості є наслідком спільної дії як внутрішніх так і зовнішніх факторів.

Внутрішні фактори визначають вплив дії внутрішніх процесів на формування економічної стійкості. Такий вплив у разі ефективного функціонування суб'єктів господарювання дозволяє розробляти відповідні механізми для управління економічною стійкістю. Однак, якщо є внутрішні проблеми в процесі функціонування, то внутрішні фактори стають головними деструктивними факторами. Внутрішні фактори найчастіше розподіляють на технічні, технологічні, організаційні, фінансові та соціальні [23; 31]. Такі фактори тісно пов'язано з фінансовим станом суб'єкта господарювання, його матеріальними ресурсами, інтелектуальним капіталом, організаційною структурою, ухваленою стратегією розвитку, методами управління, інноваціями та ін.

Зовнішні фактори виявляють вплив зовнішнього середовища, а саме: соціально-економічні й інституційні умови господарювання; рівень розвитку техніки й інформаційних технологій; політична ситуація в суспільстві тощо [3]. Ці зовнішні фактори впливають на всі основні аспекти діяльності суб'єктів господарювання та їхню економічну стійкість. Джерелом зовнішніх факторів є середовище діяльності суб'єктів господарювання, тобто зовнішні фактори не залежать від суб'єкта господарювання і є, узагалі, похідною від політики державних органів і механізмів ринкового регулювання.

На підставі узагальнення наявних підходів до визначення факторів розвитку суб'єктів господарювання, які впливають на їхню економічну стійкість, виділено такі дві основні групи факторів:

макроекономічні (зовнішні) – економічна ситуація, інфляція, попит, пропозиція, правове регулювання, динаміка економічного зростання, технічний і технологічний розвиток, податкова система, соціокультурні фактори, фінансова система, стабільність валютного ринку та ін.;

мікроекономічні (внутрішні) – основні фонди, розмір капіталу, якість продукції чи послуги, рентабельність продаж, науково-технічні розробки та їхнє впровадження, кваліфікація персоналу й менеджменту, рівень технології, управління ресурсами, коопераційні зв'язки та ін.

Слід також особливо звернути увагу, що зміна управлінської практики та перехід до стійкого бізнесу потребує використання нових управлінських інструментів і методів, сучасних технологій та інновацій. Саме інновації стають одним із важливих факторів економічної стійкості та позитивно впливають на ефективність діяльності суб'єктів господарювання, на їхнє економічне зростання та розвиток [40]. Автори [34] також визначають важливість інноваційного шляху розвитку. На їхню думку, саме принципи інноваційного менеджменту, засновані на ефективному використанні та впровадженні інноваційних технологій, забезпечать адаптацію суб'єктів господарювання до змін на ринку товарів і послуг. Досягнення бажаної синергетичної взаємодії стратегії та цілей стає одним із засобів забезпечення стійкості суб'єктів господарювання загалом. Також у [34] установлено основні передумови, які доводять потребу у використанні інноваційних технологій: посилення конкуренції на ринку та прагнення до підвищення прибутку; зростання попиту на певні послуги; потребу у формуванні позитивного іміджу та репутації; упровадження наукових розробок, із метою підвищення ефективності діяльності. Дійсно, довгострокові конкурентні переваги створюють лише тоді, коли постійно вдосконалюють інноваційні технології та активізують їхнє використання.

Водночас розв'язання значної кількості соціально-економічних проблем вимагає певних обсягів знань, що зумовлює потребу у впровадженні концепції управління знаннями. Нові знання можуть стати потужним стимулом організаційних змін та поліпшень. В економіці знань

управління знаннями є важливим фактором отримання прибутку. Тому слід, щоб суб'єкти господарювання мали можливість розвивати та використовувати цінність знань. Використання знань сприяє творчості, полегшує створення інновацій і формує компетентності, які поліпшують загальну організаційну ефективність в усіх секторах. Знання є важливим внеском у бізнес-процеси, вони можуть перетворити наявні ресурси на цінність у вигляді нової продукції, процесів або інших типів інновацій. Управління знаннями можна вважати функцією управління економічною стійкістю. Ця функція створює та розміщує знання, управляє потоком знань і забезпечує результативне їхнє використання, тобто управління знаннями дозволяє ефективно використовувати людський капітал. Управління знаннями приводить до підвищення ключових компетентностей менеджменту суб'єкта господарювання та здатне розв'язувати сучасні екологічні й соціально-економічні проблеми. Таке управління забезпечує передавання інформації та інтелектуальної власності й, у такий спосіб, сприяє стійкому функціонуванню, тобто суб'єкти господарювання, які прагнуть досягти економічної стійкості на ринку та побудувати компоненти соціального благополуччя, мають формувати середовище, придатне для розвитку процесів знань і створення інновацій. Посилення потенціалу людських ресурсів є дуже важливим, особливо для стійкості малих і середніх підприємств. Це означає, що якісні ресурси забезпечать підвищення продуктивності підприємств і це вплине на їхнє економічне зростання.

У контексті системного підходу до обґрунтування теоретичних засад формування економічної стійкості суб'єктів господарювання важливим питанням є *визначення ознак класифікації видів економічної стійкості*.

Більшість учених та практиків висловлюють думку щодо ідентифікації виду економічної стійкості за ознакою факторів її формування – внутрішніх (виробничо-технологічних, організаційних, фінансово-економічних, соціальних) і зовнішніх (економічних, соціально-політичних, фінансових, демографічних, науково-технічних, екологічних) [5; 22; 24; 27]. Так у роботі [24] стійкість суб'єктів господарювання розглянуто у двох аспектах: макроекономічному, де увагу приділено державному втручанню в ринкові процеси, та мікроекономічному, де визначено фактори

фінансової безпеки, а також внутрішні й зовнішні фактори, які впливають на функціонування цих суб'єктів господарювання.

Інша група вчених акцентує увагу на ресурсному підході. У роботі [29] виділено техніко-технологічну, соціальну, організаційну та фінансово-економічну стійкості, які характеризують стан певних видів ресурсів: техніко-технологічна стійкість показує стан виробничих ресурсів і технологій; соціальна – визначає стан і розвиток трудових ресурсів; організаційна – описує рівень організації праці й управління; фінансово-економічна – визначає достатність фінансування.

Окремі науковці розглядають не лише ресурсну або факторну ознаки видів економічної стійкості. Водночас деякі автори виділяють період становлення певного рівня економічної стійкості – початкову стійкість і набуту стійкість у ході функціонування [3]. Також виділяють ринки формування економічної стійкості: економічну стійкість на товарному ринку, ринку засобів виробництва, фінансовому ринку, ринку послуг [1]. Узагальнення цих підходів до визначення видів економічної стійкості суб'єктів господарювання наведено у формі табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Види економічної стійкості суб'єктів господарювання

Ознаки класифікації	Види економічної стійкості
Ресурси формування	Техніко-технологічна, соціальна, організаційна, фінансово-економічна
Фактори впливу на зміну економічної стійкості	Внутрішня (технологічна, організаційна, фінансово-економічна, соціальна, екологічна); зовнішня (економічна, соціально-політична, фінансова, демографічна, науково-технічна, екологічна)
Ринки формування	Товарна, виробнича, фінансова, обслуговча
Період формування	Початкова, набута

На рис. 6.7 показано змістовну модель економічної стійкості, яка характеризує її як категорію, що відображає складний процес розвитку суб'єктів господарювання та за встановленими критеріями визначає напрями досягнення певних результатів їхнього функціонування й розвитку на ринку.

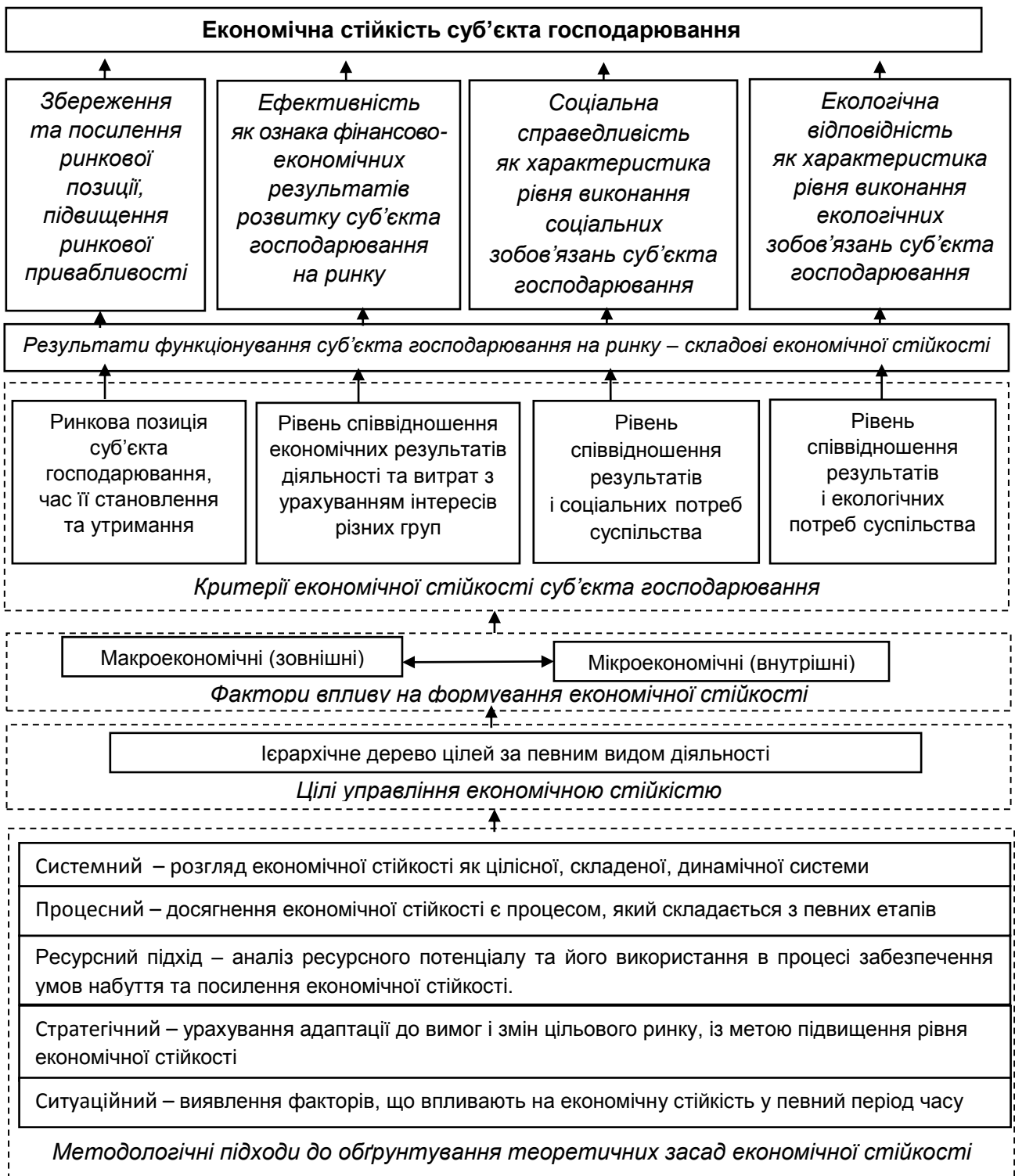

Рис. 6.7. Змістова модель економічної стійкості

Подальшим розвитком змістовної частини теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання є опис *системи ознак показників*, які в певний період часу визначають рівень досягнення економічної стійкості.

Слід зазначити, що об'єктивність оцінювання економічної стійкості потребує від системи показників відповідності певним вимогам, а саме: адекватності (визначення значень кожного показника, відповідно до чинних законодавчо-правових документів облікової та фінансової звітності), репрезентативності, комплексності опису, забезпечення аналізу динаміки, придатності до використання в ході організації стимулювання [9; 10 – 12; 28]. Беручи до уваги роботу авторів [11], у якій вони запропонували класифікацію видів оцінювання діяльності підприємства, окремі ознаки такої класифікації можна врахувати в ході формування системи показників економічної стійкості. Так, доцільно класифікувати напрями оцінювання економічної стійкості за такими ознаками: ступенем досягнення (номінальний, обліковий, оптимальний, прогнозний), напрямом досягнення (ресурсний, факторний, ринковий). Цю класифікацію можна розширити, ураховуючи певні тенденції до змін сучасних умов діяльності суб'єктів господарювання.

У [28] запропоновано систему цільових показників економічної стійкості розглядати як сукупність двох підсистем: результативної та забезпечувальної.

Науковці, які займалися оцінюванням економічної стійкості, узагалі використовували різний склад показників, загальною рисою яких є розподіл на абсолютні та відносні. У ході оцінювання економічної стійкості підприємств більшість економістів використовували відносні показники [14], оскільки вони дозволяють виконати порівняльний аналіз різних суб'єктів господарювання. Інші економісти [3; 7] під час оцінювання економічної стійкості поєднували відносні й абсолютні показники, водночас використовуючи зведення їх до єдиного узагальнювального показника.

Очевидно, що аналіз та оцінювання економічної стійкості суб'єкта господарювання мають ураховувати результати комплексного дослідження його діяльності. Це дасть можливість здійснити аналіз ефективності діяльності суб'єкта господарювання, виявити й оцінити тенденції до розвитку, розробити завдання і визначити резерви, усунути недоліки роботи та визначити всі показники економічної стійкості.

Оцінювання економічної стійкості дозволить розвинути стратегію розвитку суб'єкта господарювання і визначити економічну політику в певний період часу. На такій підставі обов'язково слід ураховувати показники економічної діяльності суб'єкта господарювання та їхню взаємодію

із соціально-екологічними характеристиками. Системний підхід до аналізу економічної стійкості суб'єктів господарювання передбачає, що обґрунтування складу системи показників економічної стійкості та їхньої динаміки є тісно пов'язаним з окремими групами, які характеризують певні критерії досягнення економічної стійкості.

У роботі [24] запропоновано вибирати такі критерії, залежно від фази життєвого циклу підприємства, оскільки на різних етапах життєвого циклу підприємства змінюється значущість конкретного показника та характер поведінки показників різних груп. Особливу увагу автори [24] приділили фінансовим показникам. Так, на етапі зародження підприємства в ході аналізу фінансового становища автори [24] пропонують виділити показники групи ліквідності та фінансової незалежності; на етапі прискорення зростання – показники окремих елементів потенціалу підприємства, показники оборотності й аналіз стабільності показників ліквідності та незалежності; на етапі сповільнення зростання – показники рентабельності продажу, коефіцієнти рентабельності всіх операцій по балансовому і чистому прибутку як інтегрованим показникам; на етапі зрілості – аналіз стабільності показників рентабельності та відстеження показників інвестиційної діяльності за показниками рентабельності капіталу, прибутковості сукупних активів, окремих частин і джерел формування; на етапі спаду – аналіз показників зовнішніх факторів впливу (показники попиту, зв'язку з родинними галузями, суперництва з конкурентними підприємствами, вплив державних реформ та ін.) і відстеження всіх груп показників, виділених раніше. Тобто в роботі [24] здійснено розподіл показників на дві основні групи за ознакою факторів впливу (внутрішніх та зовнішніх) і далі деталізовано структуру показників кожної групи.

У роботі [28] у ході оцінювання економічної стійкості підприємства виділено інші групи показників, а саме: показники виробничої стійкості, фінансової стійкості та інноваційного розвитку. Автори роботи [38] на підставі огляду окремих публікацій за 2012 – 2022 рр. виділили групи економічних, екологічних і соціальних показників. За цими групами ними було сформовано систему із 49 показників, характерних для промислових компаній. Також ними було здійснено опитування щодо відбору

показників для підприємств малого та середнього бізнесу, за якими доцільно оцінити економічну стійкість.

Загальною рисою різних використовуваних систем показників економічної стійкості є застосування низки загальновідомих коефіцієнтів, які мають нормативні значення. Іншу частину показників економічної стійкості використовують у ході дослідження на засадах порівняння з наявним галузевим чи середнім значенням за певний час.

Із метою опису найбільш характерних показників економічної стійкості суб'єктів господарювання було виконано огляд сучасних підходів [5; 8; 14; 17; 20; 21; 24; 38] до формування структурного складу показників, які характеризують економічну стійкість підприємств і належать до окремих груп.

Більшість науковців вважають, що показники економічної стійкості суб'єктів господарювання мають урахувати всі складові економічної стійкості та певною мірою характеризувати діяльність суб'єктів господарювання. Можна визначити, що конкретний склад показників економічної стійкості суб'єктів господарювання має формуватися, зважаючи на специфіку діяльності суб'єкта господарювання та з урахуванням реалізації критеріїв економічної стійкості.

Важливим питанням у ході обґрунтування сучасних теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання є методичне забезпечення процесу оцінювання економічної стійкості.

Сьогодні поширеними є два підходи до оцінювання економічних явищ і процесів [3; 9 – 14; 17; 20 – 22; 28; 29; 31; 37; 40], які доцільно адаптувати до оцінювання економічної стійкості:

оцінювання частинного економічного показника або показника окремої складової;

визначення інтегрального показника, заснованого на частинних показниках.

На підставі узагальнення цих підходів у табл. 6.2 наведено опис методів, які є поширеними та придатними до застосування в ході оцінювання економічної стійкості.

Характеристика методів оцінювання економічної стійкості

Методи	Опис методів
1	2
<i>Оцінювання частинного економічного показника або показника окремої складової економічної стійкості</i>	
Метод нормованих оцінок	Порівняння фактичного значення показника з його нормативним значенням. Висновки роблять на основі близькості фактичного значення до нормативного
Метод порівняння	Порівняння поточних значень із попередніми роками на підставі чого роблять висновки щодо змін рівня досягнення. Порівняння з результатами попередніх років дозволяє не тільки більш точно оцінити поточний стан, але й прогнозувати тенденції розвитку
Коефіцієнтний метод	Розрахунок коефіцієнтів за складовими, однак це дозволяє робити висновок лише на підставі аналізу одного коефіцієнта чи групи
Індикативний метод	Аналіз на базі визначеної сукупності характеристик та обговорення рекомендацій щодо їхнього поліпшення. Стійкість характеризують власними індикаторами, які мають визначати для окремого суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки діяльності. На кожному рівні опису складових економічної стійкості слід визначити критерії та, відповідно до них, – систему показників
<i>Визначення інтегрального показника економічної стійкості</i>	
Адитивна модель	Алгебраїчне додавання частинних показників, зазвичай, попередньо нормованих
Мультиплікативна модель	Множення відносних частинних показників, які мають різні інтервали значень або визначення середнього геометричного значення
Графічний метод	Побудова пелюсткових діаграм та оцінювання площі фігури
Експертне оцінювання	Визначення вагових коефіцієнтів частинних показників економічної стійкості
Метод нормалізації	Нормалізація показника кожної складової економічної стійкості дозволяє порівнювати та зіставляти коефіцієнти між собою, а також виявляти фактори, які підвищують або знижують рівень економічної стійкості

1		2
Метод побудови таксономічного показника		Розподіл всієї системи частинних показників економічної стійкості на стимулятори, дестимулятори та номінатори; визначення еталонних значень за критерієм мінімаксу усієї сукупності значень показників; обчислення відстані від реального рівня показника до еталонного
Багато-вимірний статистичний аналіз	Канонічний аналіз	Оцінювання зв'язку між двома системами випадкових величин, що є системами показників, які описують кожну зі складових економічної стійкості
	Факторний аналіз	Визначення латентних факторів формування складових економічної стійкості
	Регресійний аналіз	Побудова моделі економічної стійкості за показниками її складових

Отже, формування методичного забезпечення оцінювання рівня економічної стійкості суб'єкта господарювання та його прогнозування має складатися з таких етапів:

відбору найбільш характерних показників економічної стійкості суб'єкта господарювання з урахуванням специфіки діяльності й ознак реалізації цільових критеріїв;

визначення системи частинних показників, які описують складові економічної стійкості суб'єкта господарювання;

обчислення інтегрального показника економічної стійкості суб'єкта господарювання;

ідентифікації рівня економічної стійкості за допомогою побудови шкали величин;

прогнозування значень частинних показників економічної стійкості для моніторингу її в найближчій перспективі.

Така послідовність дій забезпечить оперативне й об'єктивне визначення рівня економічної стійкості, його прогнозування, із метою розроблення управлінських заходів щодо підтримання сталого розвитку.

На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

вітчизняна національна економічна політика має бути спрямованою на ефективне використання всіх інструментів відновлення та зростання економіки, серед яких досягнення економічної стійкості суб'єктів господарювання має велике значення;

теоретичні засади економічної стійкості ґрунтуються на визначенні змістовної сутності економічної стійкості, установленні цілей управління економічною стійкістю, виділенні факторів впливу щодо формування економічної стійкості, визначенні ознак класифікації видів економічної стійкості; опису методичного забезпечення процесу аналізу економічної стійкості, який передбачає визначення системи показників та аналіз методів оцінювання економічної стійкості;

визначено, що економічна стійкість суб'єкта господарювання – це системний баланс між ринковою позицією, економічним зростанням, ефективністю діяльності, фінансовою стабільністю, соціальною справедливістю та екологічною стабільністю;

установлено цільові критерії економічної стійкості суб'єктів господарювання, які формують складові економічної стійкості, а саме: результат і час функціонування суб'єкта господарювання на ринку (ринкову позицію); результат і витрати (ефективність функціонування); результат і соціальні потреби суспільства (соціальну справедливість); результат та екологічні потреби суспільства (екологічну відповідність);

конкретний склад показників економічної стійкості суб'єктів господарювання має формуватися, зважаючи на специфіку діяльності суб'єкта господарювання та з урахуванням реалізації критеріїв економічної стійкості.

Використана література

1. Ареф'єва О. В. Управління розвитком економічних систем: теорія, механізми регулювання та управління : монографія / О. В. Ареф'єва. – Харків : УкрДАЗД, 2010. – 301 с.

2. Бірбіренко С. С. Стратегічне управління як важливий аспект забезпечення економічної стійкості сучасного підприємства / С. С. Бірбіренко, Ю. В. Терешко // Приазовський економічний вісник. – 2021. – Вип. 1 (24). – С. 63–68.

3. Бойко А. В. Стійкість національної економіки: теорія, методологія, практика : монографія / А. В. Бойко ; НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування». – Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. – 287 с.

4. Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень : монографія / М. Д. Гродзинський. – Київ : Ліцей, 1995. – 233 с.
5. Гросул В. А. Соціально-економічна стійкість підприємства: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / В. А. Гросул. – Харків : Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі, 2007. – 303 с.
6. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківської системи України: проблеми оцінки та забезпечення : монографія / Ж. М. Довгань. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 448 с.
7. Костирко І. Г. Фінансово-економічна стійкість сільськогосподарських підприємств: теорія і практика : монографія / І. Г. Костирко, Т. І. Поверляк ; Львів. Нац. аграр. ун-т. – Львів : Ліга-Прес, 2014. – 169 с.
8. Крисько Ж. Л. Управління економічною стійкістю підприємства / Ж. Л. Крисько // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 399–403.
9. Малярець Л. М. Визначення внутрішніх взаємозв'язків як умови економічної стійкості підприємства / Л. М. Малярець, О. М. Смолякова // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 87–99.
10. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика : монографія / Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 384 с.
11. Малярець Л. М. Збалансована система показників як інструмент визначення стратегії підприємства в умовах кризи : монографія / Л. М. Малярець, О. В. Ачкасова. – Харків : ХНЕУ, 2012. – 304 с.
12. Малярець Л. М. Оптимізація значень показників економічної стійкості підприємства / Л. М. Малярець, О. М. Смолякова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 1. – С. 11–23.
13. Отченашенко О. А. Методичні підходи до оцінювання економічної стійкості підприємства / О. А. Отченашенко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 4 (58). – С. 89–92.
14. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.

15. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова ; Держ. вищ. навч. закл. КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2011. – 184 с.

16. Савельєва А. О. Фінансова стійкість суб'єкта господарювання та фактори, що впливають на неї / А. О. Савельєва // Регіональна економіка. – 2018. – Вип. 2. – С. 144–152.

17. Смолякова О. М. Методичний підхід до оцінювання економічної стійкості підприємства / О. М. Смолякова // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – Т. 19, вип. 5. – С. 455–465. – Серія: Економіка.

18. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення : монографія / О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Є. О. Бублик та ін. ; за ред. О. І. Барановського. – Київ : НАН України ; Ін-т екон. та прогнозування, 2010. – 492 с.

19. Таран-Лала О. М. Функціонування соціально-економічних систем: теорія та практика : монографія / О. М. Таран-Лала. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 332 с.

20. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : монографія / В. М. Ячменьова. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2007. – 384 с.

21. Ячменьова В. М. Стійкість діяльності промислових підприємств: оцінка та забезпечення : монографія / В. М. Ячменьова ; Нац. акад. природоохоронного та курортного буд-ва. – Сімферополь : АРІАЛ, 2010. – 472 с.

22. Бачинський Р. Л. Аналітичне забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Р. Л. Бачинський // Економіка та управління АПК. – 2022. – № 2. – С. 98–111. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2022-177-2-98-111>.

23. Бірбіренко С. С. Вплив пандемії коронавірусної інфекції COVID-19 на економічну стійкість українських підприємств [Електронний ресурс] / С. С. Бірбіренко, Ю. О. Жаданова, Н. В. Банкет // Економічний часопис XXI. – 2020. – Вип. 5–6. – Режим доступу : [http://soskin.info/userfiles/file/Economic\\$Annals\\$pdf/DOI/ea\\$V183\\$07.pdf](http://soskin.info/userfiles/file/Economic$Annals$pdf/DOI/ea$V183$07.pdf).

24. Бурбело О. А. Оцінка економічної стійкості підприємства [Електронний ресурс] / О. А. Бурбело, С. А. Носкова // Економіка і суспільство. –

2018. – Вип. 14. – С. 284–291.– Режим доступу : https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/40.pdf.

25. Великий тлумачний словник сучасної мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://slovnyk.me/dict/vts>.

26. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Стійкість_\(значення\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Стійкість_(значення)).

27. Дем'яненко І. В. Економічна стійкість підприємств та її фінансовий потенціал [Електронний ресурс] / І. В. Дем'яненко. – Режим доступу : <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=283>.

28. Панченко В. А. Управління економічною стійкістю логістичних підприємств [Електронний ресурс] / В. А. Панченко // БізнесІнформ. – 2022. – № 9. – С. 60–66. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-9-60-66>.

29. Перебийніс В. І. Економічна стійкість та конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу як фактори економічної безпеки [Електронний ресурс] / В. І. Перебийніс, Ю. В. Перебийніс // Економічний вісник Донбасу. – 2019. – № 2 (56). – С. 22–29. – Режим доступу : [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2\(56\)-22-29](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2(56)-22-29).

30. П'ять історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html.

31. Сабадаш Л. Оцінювання факторів впливу на економічну стійкість підприємства в кризових умовах [Електронний ресурс] / Л. Сабадаш // Інноваційна економіка. – 2020. – № 1–2. – С. 117–124. – Режим доступу : <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.1-2.17>.

32. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <https://ukrstat.gov.ua/>.

33. Determining the economic sustainability reserve of economic entities in modern operating conditions [Electronic resource] / V. Otenko, L. Malyarets, I. Barannik, O. Budarin // Economics of Development. – 2023. – No. 22 (2). – P. 8–18. – Access mode : <https://doi.org/10.57111/econ/2.2023.08>.

34. Devising a systematic approach to the implementation of innovative technologies to provide the stability of transportation enterprises [Electronic resource] / S. Smerichevskyi, O. Mykhalchenko, Z. Poberezhna,

I. Kryvovyazyuk // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2023. – Vol. 3. – No. 13 (123). – P. 6–18. – Access mode : <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.279100>.

35. Ditlev-Simonsen C. D. Economic Theories and Sustainable Development [Electronic resource] / C. D. Ditlev-Simonsen // A Guide to Sustainable Corporate Responsibility. – Palgrave Macmillan Cham, 2022. – Access mode : https://doi.org/10.1007/978-3-030-88203-7_3.

36. Krivtsov A. I. Sustainable Development of Economic Entities: Key Objectives, Stages and Stakeholder Interests [Electronic resource] / A. I. Krivtsov // Growth Poles of the Global Economy: Emergence, Changes and Future Perspectives. Lecture Notes in Networks and Systems / E. Popkova (eds). – 2020. – Vol. 73. – Springer, Cham. – Access mode : https://doi.org/10.1007/978-3-030-15160-7_34.

37. Measuring industrial sustainability performance: Empirical evidence from Italian and German manufacturing small and medium enterprises [Electronic resource] / A. Trianni, E. Cagno, A. Neri, M. Howard // Journal of Cleaner Production. – 2019. – No. 229. – P.1355–1376. – Access mode : <https://10.1016/j.jclepro.2019.05.076>.

38. Saygili E. An Exploratory Analysis of Sustainability Indicators in Turkish Small- and MediumSized Industrial Enterprises [Electronic resource] / E. Saygili, E. Uye Akcan, Y. Ozturkoglu // Sustainability. – 2023. – No. 15. – Article number 2063. – Access mode : <https://doi.org/10.3390/su15032063>.

39. Zając A. Financial and Economic Stability of Energy Sector Enterprises as a Condition for Poland's Energy Security-Legal and Economic Aspects [Electronic resource] / A. Zając, R. Balina, D. Kowalski // Energies. – 2023. – No. 16. – Article number 1442. – Access mode : <https://doi.org/10.3390/en16031442>.

40. Zapata-Cantu L. Challenges for innovation and sustainable development in Latin America: The significance of institutions and human capital [Electronic resource] / L. Zapata-Cantu, F. González // Sustainability. – 2021. – No. 13 (7). – Article number 4077. – Access mode : <https://doi.org/10.3390/su13074077>.

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Складові інноваційного розвитку у відновленні економіки України	7
Використана література	30
Розділ 2. Трансформаційні напрями інноваційного розвитку експортної діяльності суб'єктів господарювання в умовах обмеженості діяльності воєнного стану	34
Використана література	42
Розділ 3. Організація відділу інноваційного розвитку підприємств: теоретичний та практичний аспекти	44
Використана література	83
Розділ 4. Людський капітал як підґрунтя інноваційного розвитку підприємства: системний підхід	87
Використана література	122
Розділ 5. Аналіз інноваційного розвитку економіки України на регіональному рівні	127
5.1. Регіональні інновації в економіці країни, ознаки інноваційного розвитку регіонів	127
5.2. Оцінювання відмінностей регіонів України за рівнем складових інноваційного розвитку	145
Використана література	164
Розділ 6. Обґрунтування сучасних теоретичних засад економічної стійкості суб'єктів господарювання	168
Використана література	192
Розділ 7. Моделі та стратегії інформаційної взаємодії підприємств в умовах економіки вражень.....	197
Використана література	223
Розділ 8. Аналітично-інформаційне забезпечення моделювання збалансованої системи показників для оцінки діяльності підприємства в умовах воєнного та повоєнного стану	227
Використана література	255
Розділ 9. Цифрова платформа як інструмент цифрової трансформації соціально-економічних систем	257
9.1. Аналіз сучасного стану цифрових платформ в умовах цифровізації	257

9.2. Цифровізація суспільства, цифрова культура. Нормативно-правове підґрунтя процесу цифровізації.....	262
9.3. Використання цифрових платформ у процесі цифрової трансформації як фактор розвитку цифрової економіки	283
9.4. Цифровізація освіти	299
9.5. Сучасні платформні компанії та їхні бізнес-моделі	307
9.6. Дія. Цифрова держава	314
Використана література	318
Розділ 10. Інноваційний розвиток методики розрахунку міцності за різного виду навантажень багат шарового скління спецтехніки МНС	328
10.1. Аналіз наявного стану проєктування та методів розрахунку скління спецтехніки МНС. Визначення питань, що потребують наукового пророблення	330
10.2. Математична модель розрахунку параметрів напружено- деформованого стану багат шарового скління спецтехніки МНС за теплових та силових навантажень	337
10.3. Розв'язання задач теплопровідності та міцності багат шарового скління спецтехніки МНС	342
10.4. Чисельні дослідження параметрів напружено-деформованого стану скління спецтехніки МНС під час силових та температурних навантажень	357
10.5. Методика раціонального проєктування скління спецтехніки МНС	364
Використана література	375
Розділ 11. Розв'язання деяких задач оптимального управління й ідентифікації для багатокomпонентних систем із розподіленими параметрами	377
11.1. Актуальність і мета досліджень, формулювання задачі та метод її розв'язання	377
11.2. Вісесиметричне кручення неоднорідного за довжиною пружного циліндра	381
11.3. Стаціонарна задача теплопровідності в тонкій «склянці» ...	384
11.4. Періодична трикомпонентна задача теорії пружності з недовизначено-перевизначеними граничними умовами	386
11.5. Нестационарна задача теплопровідності для розгалуженого триланкового стрижня	390

11.6. Нестационарна задача теплопровідності для системи, що складається із прямокутних тонких пластин.....	393
11.7. Вимушені коливання чотириланкової струни	396
11.8. Рівновага пружної площини із круговим отвором і напівнескінченим розрізом.....	400
11.9. Тиск на пружній півпростір концентричного кільцевого штампа	406
11.10. Тиск на пружній півпростір ексцентричного кільцевого штампа	412
11.11. Результати досліджень.....	418
Використана література	420
Висновки	422

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Пономаренко Володимир Степанович
Малярець Людмила Михайлівна
Внукова Наталія Миколаївна та ін.

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, АНАЛІТИКА**

Монографія

За загальною редакцією
д-ра екон. наук, професора В. С. Пономаренка

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Відповідальний за видання *М. Л. Малярець*

Відповідальний редактор *О. С. Вяткіна*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2024 р. Поз. № 2-ЕНВ. Обсяг 429 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.